

Bevezetés a nyelvtudományba

Pragmatika

Pragmatika

tárgya:

- a kontextuális jelentés tanulmányozása
- a társas interakció során használt nyelv megválasztását befolyásoló tényezők és ezen választások másokra tett hatásának vizsgálata
- a nyelvnek a különböző kontextusokban különböző célok elérése érdekében való használatának vizsgálata

Pragmatika

Előzmény: filozófiai tradíció

állító mondat

- a nyelv alapvető funkciójának, az információ átadásának eszköze
- állítást fogalmaz meg; a valóságnak, adott tényállásnak a leírása
- lehet igaz vagy hamis

Pragmatika

John Langshaw Austin (1911-1960)

az állítások nem csupán információt közvetítenek,
cselekvéseket is végre lehet hajtani velük

Ezt a hajót Buci-Bigyónak nevezem el.

Bocsánatot kérek.

Ígérem, hogy jó leszek.

A házasságot ezennel érvényesnek nyilvánítom.

mondani annyit jelent, mint cselekedni
performatívumok (\leftrightarrow konstatívumok)

Pragmatika

A beszédaktusok elmélete (Austin)

- lokúciós aktus: a nyelvi konvencióknak megfelelő mondat létrehozása
- illokúciós aktus: a beszédcselekvés, amelyet a mondat segítségével végrehajt a beszélő
- perlokúciós aktus: az a hatás, amit a beszédcselekvéssel elérni kíván a beszélő

Pragmatika

példák: állítás, kérdés, parancs,
figyelmeztetés, bocsánatkérés, ígéret,
köszönet, gratulálás, stb.

explicit és implicit performatívumok
direkt és indirekt beszédaktusok

a perlokuciós aktus ritkán jelenik meg
expliciten a megnyilatkozásban

Pragmatika

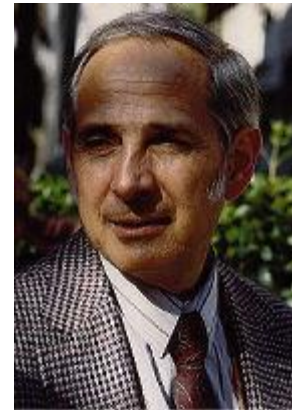
Példák indirekt illokúciós és perlokúciós aktusra

	Illokúció	Perlokúció
Hideg van itt.	felszólítás	az ablak becsukása
Ne menj be a vízbe!	figyelmeztetés	ijedtség
Nagyon szeretem a csokit.	kérés	cselekvési vágy

Pragmatika

A beszédaktusok osztályozása az illokúciós erejük szerint
(John Searle, 1976)

- reprezentatívumok
- direktívumok
- komisszívumok
- expresszívumok
- deklaratívumok

Pragmatika

Sikerességi/megvalósulási feltételek

- a beszédaktusok csak akkor sikeresek, ha bizonyos feltételeknek eleget tesznek
- a lokúciós aktus sikeressége

Megígérem, hogy kiszera méra bávataq.

- tartalmi feltételek

Megígérem, hogy kimerem az óceánt.

- a beszédhelyzetben résztvevők szándékaiból, érdekeiből, szociális helyzetéből, az aktus társadalmi gyakorlatából adódó feltételek

Megígérem, hogy uzsonna után érted jövök.

Pragmatika

A megnyilatkozások jelentését befolyásolja a beszédhelyzet (kontextus):

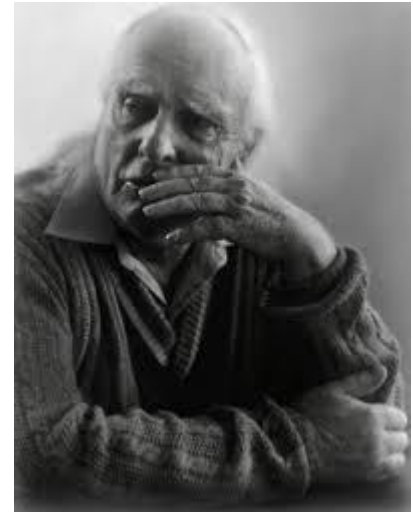
- azok a körülmények, amelyek között a megnyilatkozások elhangzanak (hely, idő, a beszélő személye, stb.)
- a beszélgetés résztvevőinek háttérismeretei, hiedelmei, illetve egymás ismereteiről, hiedelmeiről való feltételezései

a beszédhelyzet fontos szerepet játszik az értelmezés során

Pragmatika

Herbert Paul Grice (1913-1988)

- a beszédhelyzet szerepe
- a hallgató szempontjainak, az értelmezésnek az előtérbe helyezése
- a nem szó szerinti, a beszélő által sugallt jelentés feltárása

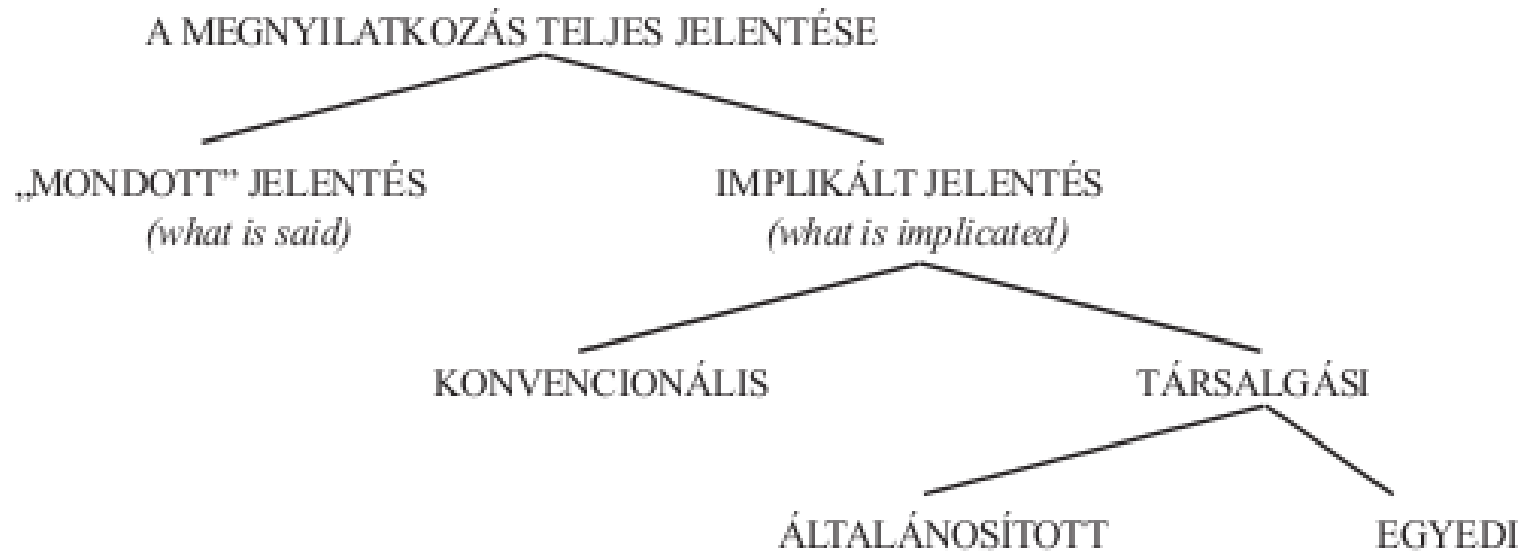

Pragmatika

- a beszélő szándékainak felismerése
- a megnyilatkozás teljes jelentése:
a nyelvi/mondott jelentés és az implikált jelentés különbsége
- implikatúrák
- Elmegyünk ma este moziba?
- Készülnöm kell a holnapi zh-ra.

- Szeretsz?
- Nagyon kedvellek.

Pragmatika

Pragmatika

Konvencionális implikátúra

Ő angol, ezért bátor.

vö. *Ő angol, ő bátor.*

nyelvspecifikus, egy adott lexikai elemhez kötődik, nem szükséges levezetni

Pragmatika

Társalgási implikaturák

nem részei a konvencionális jelentésnek,
többféle értelmezés is elképzelhető,
törölhető

- általánosított társalgási implikatura:
sztereotipikus következtetés

János egy nővel találkozik ma este.

- egyedi társalgási implikatura: a társalgás
általános jegyeihez kapcsolódnak, fontos a
kontextus

Pragmatika

a beszélgetés során nem összefüggéstelenek a megnyilatkozások, együttes erőfeszítés, közös cél

Grice együttműködési elve

Amit mondasz, feleljen meg mindannak, amit a társalgás adott pontján a beszélgetés céljának érdekében elvárnak tőled.

társalgási maximák együtteseként is felfogható

Pragmatika

Grice társalgási maximái

A relevancia maximája

Amit mondasz, az legyen releváns, a tárgyhoz tartozó információ.

forrás: specgram.com

Pragmatika

A minőség maximája

Amit mondasz, annak higgy az igazságában, legyen rá elegendő bizonyítékod.

Pragmatika

A mennyiség maximája

Ne mondj se többet, se kevesebbet, mint amennyit elvárnak.

Maxim of Quantity:
Information

“Just do it.”

Pragmatika

A mód maximája

Kerüld a homályosságot, a kétértelműséget, ne legyél körülményes, mondanivalód legyen rendezett.

Maxim of Manner:

Clarity

*“Eschew obfuscation;
espouse elucidation!”*

Pragmatika

Társalgási implikátúra

feltéve, hogy a társalgás résztvevői együttműködnek, vajon mit sugall a beszélő?

A: Remélem, vettél tejet és kenyeret.

B: Kenyeret vettem.

A: Kivel beszélgettél az előbb?

B: Az édesanyám férjével.

A: Otthon van Peti?

B: Ég a szobájában a villany.

Pragmatika

A társalgás résztvevője a maximákat nem feltétlenül tartja be:

- nyugodtan és megjátszás nélkül megsérti:
pl. félrevezetés
- kibújhat az elv és a maximák alól, és ezt jelezheti is, pl. *Nem mondhatok többet.*
- két maxima ütközésével találhatja magát szembe
- tudatosan megsérthet egy maximát; azzal hogy nem tartja be a szabályt, valamit sugall a beszélgetőpartnernek

Pragmatika

Ha a beszélő tudatosan megsérti valamelyik maximát, akkor ezzel jelzi, hogy valami más jelentést is közvetíteni kíván:
ún. társalgási implikátúra jön létre.

A hallgatónak hipotéziseket kell felállítania, hogy a beszélő vajon miért sérti meg a maximát.

Pragmatika

A: Tetszik az új szőnyeg?

B: A tapéta nem rossz.

A: Átjössz ma este?

B: Ferinek jön az anyukája.

A: Hova viszed a kutyát?

B: O - R - V - O - S

Pragmatika

A: Peti még mindig nem mondta, jön-e.

B: Vagy jön, vagy nem.

A: Megörült a főnököd?

B: Nem kérsz egy kávét?

Pragmatika

Ajánlott irodalom

Crystal, David: *A nyelv enciklopédiája*.
Budapest: Osiris, 1998.

Pléh Csaba - Síklaki István - Terestyéni
Tamás(szerk.): *Nyelv - kommunikáció -
cselekvés*. Budapest: Osiris: 1997.

Reboul, A. - Moeschler, J.: *A társalgás cselei*.
Budapest: Osiris: 2000.